

מפגש מס' 25

דף למנחה

ספר שופטים פרקים ה'-ט'

תוכן הפרקים שנלמדו השבוע

[פרק ה' - שירת דבורה](#)

[פרק ו' - הקדשת גדעון](#)

[פרק ז' - המלחמה במדין](#)

[פרק ח' - המרדף אחרי זבח וצלמונע, וסיום סיפורי גדעון](#)

[פרק ט' - מלכות אבימלך בשכם](#)

לימוד מעמיק

פתיחה לספר שופטים

אחת השאלות שעולות בספר שופטים היא מיהו האדם הראוי להיות מנהיג של עם ישראל? איזה סוג מנהיג עם ישראל צריך? והאם עם ישראל צריך מנהיג אנושי?

ספר שופטים מציג דמויות שונות של מנהיגים, על יתרונותיהם וחסרונותיהם, כך שבמהלך הספר הקורא עובר תהליך של חשיבה - מי ראוי להיות מנהיג.

סיפורו של גדעון הוא אחד הסיפורים המשמעותיים בספר שופטים, ומציג בצורה ברורה את שאלת המנהיגות, מפני שבסופו של הסיפור העם מבקש מגדעון להיות מלך, ואנו שואלים את עצמנו - אילו תכונות של גדעון הביאו את העם לראות אותו כראוי למלוכה?

הפעלה

בפתיחת השיעור נרצה להתמקד בתכונות החיוניות למנהיג. נבקש מהקבוצה לומר אילו תכונות הן הכי חשובות למנהיג:

החלטיות, קור רוח, אומץ, ענווה, ביטחון עצמי, כושר שכנוע, יציבות, אי אנוכיות, כריזמה, בשורה/אידיאולוגיה, ביטחון בה', יכולת למצוא פתרונות/ חשיבה יצירתית

נערך דיון על התכונות השונות. נראה מהן התכונות שנבחרו ע"י רוב המשתתפים כחשובות ביותר, נראה אילו תכונות אינן חשובות כלל לדעת המשתתפים. מתוך ההיכרות שלכם עם גדעון עד כה, אילו תכונות מאפיינות אותו, ובאיזה אירוע הן באות לידי ביטוי?

כעת נעיין בסיפורים על גדעון ונראה את התפתחות דמותו כמנהיג:

חלק א': היכרות ראשונית

ההיכרות הראשונה עם גדעון היא בסיטואציה קשה, המשקפת את מצבו של כל עם ישראל: "וַיָּבֹא מֶלֶאכֶּה ה' וַיֵּשֶׁב תַּחַת הָאֵלֶּה אֲשֶׁר בְּעַפְרָה אֲשֶׁר לְיוֹאָשׁ אָבִי הָעֹזִי וְגִדְעוֹן בְּנוֹ חֲבֵט חֲטִים בְּגַת לְהִנִּים מִפְּנֵי מִדְיָן" (ו', יא) - גדעון מתואר כאן כאדם החושש מפני מדין, ולכן חובט את החיטים בגת, (במקום שבו בדרך כלל עושים שמן או יין). מצד שני -

מעשיו מלמדים לא רק על חולשה אלא גם על ניסיון להתמודדות: הוא איננו נכנע למדין, אלא מנסה להציל את התבואה של משפחתו.

וַיֵּאמֶר אֱלֹהֵי מִלְאָךְ ה' וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵי ה' עֲמֹךְ גִּבּוֹר הַחֵיל (יב) - המלאך הפונה אליו קורא לו "גיבור החיל". לפי המפרשים (רש"י, רד"ק, מלבי"ם) ה' מכנה אותו "גיבור חיל" לא מפני שזו תכונתו הטבעית, אלא הוא מבטיח לו את עזרתו ובכך הוא יהפוך לגבור חיל. (אמנם ניתן להניח שה' לא פונה לאדם פשוט בבקשה להיות שליחו להושיע את ישראל, ויש סיבות לפניה זו. כנראה שהיה ראוי לכך, וה' ידע שהוא יוכל לשאת בתפקיד זה).

תגובתו של גדעון מתריסה כלפי ה': וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵי גִדְעוֹן בִּי אֲדֹנָי וַיֵּשׁ ה' עִמָּנוּ וְלָמָּה מִצַּאֲתָנוּ כָּל זֹאת וְאַיֵּה כָּל נַפְלְאוֹתָיו אֲשֶׁר סָפְרוּ לָנוּ אֲבוֹתֵינוּ לְאִמּוֹר הֲלֹא מִמִּצְרַיִם הֶעֱלָנוּ ה' וְעַתָּה נִטָּשָׁנוּ ה' וַיִּתְּנֵנוּ בְּכַף מִדְּיָן (יג) - גדעון איננו מקבל את דברי ה' כמחמאה אישית כלפיו, אלא מסתכל בראיה לאומית. הוא טוען שההרגשה הלאומית היא שה' עזב אותם, ואיננו דואג להם, ולכן האויבים מצליחים לפגוע בהם, בניגוד לתקופה של יציאת מצרים שבה נוכחות ה' היתה מורגשת.

ה' איננו נוזף בגדעון, אלא עונה לו בצורה חיובית: וַיִּפֶן אֱלֹהֵי ה' וַיֹּאמֶר לֶךְ בְּכַחַךְ זֶה וְהוֹשַׁעְתָּ אֶת יִשְׂרָאֵל מִכַּף מִדְּיָן הֲלֹא שָׁלַחְתִּיךָ. ה' רואה את טענתו של גדעון ככח חיובי, שיכול להניע לפעולה:

רש"י שופטים ו', יד: בכוח הזכות הזה שלמדת סניגוריא על בני.

מלבי"ם שופטים ו', יד: אחרי ראה שטוען בעד סור ההשגחה מישראל זה אות שדבר זה סוער בלבבו, והוא מוכן לתשועתם.

לפי רש"י, כוחו של גדעון הוא ביכולת שלו לסנגר על העם, למצוא בהם נקודות זכות. לפי מלבי"ם - כוחו של גדעון הוא באכפתיות שלו כלפי מה שקורה לעם.

ניתן להוסיף שכחו של גדעון מתבטא גם ביכולת שלו להעז לומר את הדברים באופן ברור, וההבנה שלו שיש קשר בין מה שקורה במציאות לבין נוכחות ה'.

אם כן, הכוחות המתגלים בגדעון עוד בראשית דרכו מרמזים על יכולת מנהיגות: ההתמודדות עם המציאות; האכפתיות כלפי העם; היכולת לומר את דעתו בצורה נוקבת ואפילו מול ה'; הקישור בין המציאות לבין יד ה'.

חלק ב': חוסר ביטחון

למרות שאנחנו כבר רואים ניצני מנהיגות אצל גדעון, הוא עדיין לא רואה את עצמו כראוי להנהיג: וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵי בִי אֲדֹנָי בְּמָה אוֹשִׁיעַ אֶת יִשְׂרָאֵל הִנֵּה אֵלֶיךָ הִדַּל בְּמִנְשָׁה וְאַנְכִי הִצַּעִיר בְּבֵית אָבִי (טו). ה' מחזק אותו ואומר לו "כי אהיה עמך" (טז) (כפי שה' אמר למשה במעמד הסנה). למרות ההבטחה הזו, גדעון עדיין לא בטוח ומבקש אות: וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵי אִם נָא מִצַּאֲתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ וְעֲשִׂיתָ לִּי אוֹת שְׂאֵתָה מִדְּבַר עָמִי: (יז). מכאן ואילך יעבור גדעון כמה וכמה אירועים שיחזקו את בטחונו:

1. אות קבלת המנחה

האות הראשון שגדעון מקבל הוא שהקרבתו שהוא מקריב מתקבל, ויורדת אש מן השמים ואוכלת את הקרבן. גדעון קיבל את המוכיח שאכן ה' דיבר איתו, וזה לא היה סתם תעתוע או אדם שהחליט לבקש את עזרתו בהנהיגה.

2. מאבק בעבודה הזרה

השלב הבא בבניית מנהיגותו של גדעון הוא ביכולתו להאבק בעבודה הזרה (ו', כה-לב). ישנה חשיבות רבה שמנהיג יוכל להאבק על האידיאולוגיה שלו, על המצב הרוחני של העם, ולא רק יושיע אותם

פיזית. (בנושא המאבק הרוחני ראה בקצרים של [הרב יעקב מדן](#); [הרב יגאל אריאל](#); [גרשון הכהן](#)). גדעון אמנם מציית לצו ה', הורס את מזבח הבעל, כורת את האשרה, בונה מזבח לה' ומקריב עליו את הפר שהיה מיועד לע"ז. אולם, גדעון חושש לעשות זאת לעיני אנשי עירו ולכן הוא עושה זאת בסתר, ולאחר מעשה הוא לא עומד בעצמו מול אנשי העיר אלא אביו מגן עליו.

כלומר: מצד אחד גדעון מתחיל לקבל ביטחון, ולעשות פעולות שמנהיג צריך לעשות, אך מצד שני, הוא עדיין לא מתנהג כמו מנהיג בעל ביטחון אלא כמו חתן.

3. אסיפת העם למלחמה (ו', לד-לה) ובקשת האותות (לו-מ)

ארבעה שבטים נענים לקריאתו של גדעון (מנשה, אשר, נפתלי וזבולון), ונאספים אחריו, דבר המעיד על כושר הנהגה, אך למרות זאת גדעון עדיין מהסס ומבקש אות נוסף - אות הגיזה.

מדוע גדעון זקוק לאות נוסף? ממה נובע חוסר הביטחון של גדעון? יתכן שהוא אינו בטוח ביכולתו האישית להנהיג ולנצח במלחמה הקשה הזו, אך יתכן שהספק הוא אחר: האם ה' אכן מעוניין להושיע את ישראל? האם עמ"י ראוי לתשועה כאשר הוא במצב רוחני כל כך ירוד? (הרי הנביא אמר בעצמו, בתחילת פרק ו', שהעם לא ראוי לישועה בגלל מצבו הרוחני!)

רלב"ג שופטים ו', לו: והנה גדעון היה עדיין מאמין ואינו מאמין ושאל אות מהש"י אם יהיה מושיע בידו כאשר דבר.

מלב"ם שופטים ו', לו: ויאמר גדעון. לא בקש את האות למען דעת אם יש ביכולת אלהים להושיע, שנסיון כזה אסור שמורה מיעוט אמונה, וכמ"ש רבינו סעדיה. רק שבאשר ראה כי הדור ההוא בלתי ראוי לתשועה, שהגם שבני עירו עזבו את הבעל, עדן היו יתר השבטים משתחיים אליו כמו שהיו בהכורעים על ברכיהם, ומצד זה בקש אות אם יספיק זכותו הקטן לתשועה זו...

לפי הרלב"ג, בקשת האות מעידה על חוסר הביטחון של גדעון. מלב"ם רואה את בקשת האות הזה כמבחן - האם יוכל להושיע את העם למרות שהם לא ראויים לכך.

4. הקטנת הצבא

כפי שראינו, חוסר הביטחון של גדעון ביכולתו לנצח במלחמה הזו בולט מאוד. והנה, ה' מצווה עליו לעשות מעשה שלכאורה פוגע בביטחון שלו כמנהיג: ה' מצווה עליו להקטין את צבאו, ולצאת למלחמה עם 300 איש בלבד. מדוע? נראה שניתן לפרש מעשה זה בשני כיוונים:

ראשית - הפסוק אומר במפורש, שהקטנת הצבא מובילה להבנה של העם שה' הוא זה שמושיע אותם ולא כוחם האנושי. ושנית - דווקא כאשר האדם מרגיש חסר ביטחון בכחו העצמי, הדבר היחיד שיכול לחזק אותו הוא הביטחון בה', שיסייע לו גם כאשר אין לו כוחות להושיע את עצמו. הקטנת הצבא מהווה אמירה ברורה שה' הוא זה שיושיע אותם, וזה מה שיכול כרגע לחזק את גדעון.

מעשה זה מלמדנו שכחו של המנהיג בעם ישראל אינו ביכולתו הצבאית והמנהיגותית האישית, אלא כחו תלוי במידת החיבור בינו לבין ה', כפי שה' אמר לגדעון בתחילה: "כי אהיה עמך" (טז).

חלק ג': המהפך של גדעון

עדיין, גדעון ירא, ולכן ה' שולח אותו למחנה מדין על מנת שישמע את החלום ופתרונו (ז', י-יד). כאן, שומע גדעון את דברי החייל המדיני המתאר את הפחד הגדול של המדינים מפני בני ישראל. דווקא כאן חל המהפך באישיותו של גדעון. לפתע הוא תופס ביטחון, ומתחיל להנהיג את העם: וַיְהִי כִשְׁמַע גִּדְעוֹן אֶת מִסְפַּר הַחֲלוֹם וְאֵת

שָׁבְרוּ וַיִּשְׁתַּחֲוּ וַיָּשֻׁב אֶל מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר קוּמוּ כִּי נָתַן ה' בְּיָדְכֶם אֶת מַחֲנֵה מִדְיָן: (טו). מעתה ואילך לא נראה עוד את ההיסוס של גדעון, אלא את כוח המנהיגות שלו:

- הוא פונה אל העם בביטחון "קומו כי נתן ה' בידכם את מחנה מדין" (ז', טו).
- הוא מתכנן תכסיס למלחמה, הכולל הרעשה והפחדה, בעזרת ניפוץ הכדים, התקיעה בשופרות, והלפידים (ז', טז-יח).
- הוא מרים את המורל של העם בעזרת ההכרזה: "חרב לה' ולגדעון" (ז', יח; כ).
- שלושה שבטים נוספים מצטרפים למלחמה מיזמתם: נפתלי, אשר ומנשה (ז', כג).
- גדעון מזעיק את בני אפרים למרדף, והם שומעים בקולו (ז', כד).
- גדעון יודע איך לענות לבני אפרים כדי לפייסם ולא ליצור חיכוך איתם (ח', א-ג).
- גדעון ממשיך את המרדף אחרי זבח וצלמונע, כדי לסיים את המלחמה עד הסוף (ח', יב).
- גדעון נוהג בתקיפות אל מול אנשי סוכות ופנואל שאינם מוכנים לבא לעזרתו (ח', ד-יז). (אמנם התנהגותו בסיפור זה יכולה להתפרש כשלילית, אך למרות זאת היא מראה את בטחונו והתקיפות שלו כמנהיג, בניגוד להתנהגותו בתחילה, כשחשש לעשות מעשה כנגד העבודה הזרה של אנשי עירו)

בעקבות השינוי המשמעותי הזה שחל בגדעון, מתגלה גדעון לעינינו כמנהיג חזק, עד כדי כך שבסוף המלחמה העם מבקש ממנו להיות מלך: "וַיֹּאמְרוּ אִישׁ יִשְׂרָאֵל אֶל גְּדֵעֹן מִשְׁלֵ בָנוּ גַם אֶתָּה גַם בְּנֶךְ גַם בֵּן בְּנֶךְ כִּי הוֹשַׁעְתָּנוּ מִיַּד מִדְיָן" (כב). למרות שהיו שופטים לפניו (וגם אחריו), אשר הושיעו את ישראל מידי אויביהם, העם מרגיש שמנהיגותו של גדעון היא בעלת עצמה, ורואה אותו כראוי למלוכה. ראו על כך בפוסט מאת [הרב ד"ר יואל בן נון](#).

שאלות לדיון

נחזור לשאלה הראשונה שבה פתחנו את השיעור: מהן התכונות שהתגלו בגדעון, אשר בזכותן הוא מתאים למלוכה?

העם אומר במפורש שהיכולת הצבאית שלו, להושיע את ישראל ממדין, היא זו שמעמידה אותו כראוי למלוכה.

במהלך העיון בסיפור התוודענו לכמה תכונות שאפשרו לו את הנצחון ואת ההנהגה: אכפתיות כלפי העם, אידיאולוגיה, יכולת למצוא פתרונות יצירתיים למצבים מורכבים, כושר שכנוע, החלטיות, ביטחון עצמי וביטחון בה' (שהלכו ונבנו במהלך הסיפור).

נראה כי הסיפור מלמד כיצד נבנה הביטחון של גדעון בעצמו ובה' במקביל, וזה הדבר שאפשר לו לבסוף להנהיג את העם בהצלחה. אולם, דווקא מסיבה זו מסרב גדעון למלוכה: "וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים גְּדֵעֹן לֹא אֶמְשֵׁל אֲנִי בָכֶם וְלֹא יִמְשֵׁל בְּנִי בָכֶם ה' יִמְשֵׁל בָכֶם" (כג) - גדעון למד שכח המנהיגות שלו איננו אישי, אלא מאת ה', ולכן הוא מבהיר לעם שהמנהיג האמתי הוא ה'.

האם אכן יש סתירה בין מלוכה לבין מלכות ה'? נושא זה ידון בהרחבה בספר שמואל.

האמירה העקרונית, שה' הוא המושל בעם, ולא דמות אנושית כלשהי, מתאימה מאד לתקופת השופטים. אולם, לכל אורך הספר מתברר שהתפיסה הזו לא מצליחה, וללא מלך המצב של העם מתדרדר הן מבחינה ערכית ורוחנית והן מבחינה מדינית ובטחונית.

בסיפור גדעון אנו רואים שהעם מתחיל לרצות במלוכה, דבר אשר יתחזק בתחילת ספר שמואל ויבוא לידי מימוש עם המלכת שאול ודוד, אך הזרעים הראשונים של הצורך במלוכה נזרעים כבר כאן:

העם רואה את היתרון במנהיגות המאחדת את העם, ומובילה אותו לכיוונים חיוביים הן מבחינה לאומית ובטחונית והן מבחינה רוחנית.

סיכום

בשיעור זה עיינו בדמותו של גדעון כמנהיג. ראינו כי בתחילה הוא מתאפיין בחוסר ביטחון, אך במהלך הסיפור הולך וגובר הביטחון שלו בה' ובעצמו, עד שהוא מצליח ליטול לידי את ההנהגה ולהוביל את העם למלחמה, בצורה כריזמטית והחלטית, ולנצח בה. גדעון הופך למנהיג מוצלח עד כדי כך שהעם מעוניין שהוא יהיה המלך. אמנם, גדעון טוען שה' הוא המלך ולא ראוי להמליך מלך בשר ודם. בסיפור זה מתחילה לעלות שאלת המלוכה בישראל, והיא תלך ותתעצם לקראת סיומו של ספר שופטים, ובימיו של שמואל הנביא יתקיים הבירור בנושא המלוכה.

להרחבה

[מתן על הפרק - ספר שופטים, פרקים ז'-ח'](#)
[הרב אמנון בזק - השוואה בין גדעון ליונתן](#)
[נריה קליין - סדרת מאמרים על סיפור גדעון](#)
[ד"ר יעל ציגלר - גדעון ויונתן - ניגודים במנהיגות](#)
[הרב מנשה וינר - ההחמצה הגדולה](#)

הקדמה לקראת השבוע הבא

בשבוע הבא נלמד את סיפור יפתח ותחילת סיפור שמשון, ובשיעורנו נתמקד בשמשון.